

Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (drugo vijeće)

14. rujna 2017.*

„Zahtjev za prethodnu odluku – Tržišno natjecanje – Članak 102. UFEU-a – Zloraba vladajućeg položaja – Pojam ‚nepravedna cijena‘ – Naknade koje ubire tijelo za kolektivno ostvarivanje autorskih prava – Usporedba s tarifama koje se plaćaju u drugim državama članicama – Odabir referentnih država – Kriteriji ocjene cijena – Izračun novčane kazne”

U predmetu C-177/16,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a, koji je uputio Augstākā tiesa Administratīvo lietu departaments (Vrhovni sud, Odjel za upravne poslove, Latvija), odlukom od 22. ožujka 2016., koju je Sud zaprimio 29. ožujka 2016., u postupku

Autortiesību un komunikēšanās konsultāciju aģentūra/Latvijas Autoru apvienība

protiv

Konkurences padome,

SUD (drugo vijeće),

u sastavu: M. Ilešič, predsjednik vijeća, A. Prechal (izvjestiteljica), A. Rosas, C. Toader i E. Jarašiūnas, suci,

nezavisni odvjetnik: N. Wahl,

tajnik: X. Lopez Bancalari, administratorica,

uzimajući u obzir pisani postupak i nakon rasprave održane 8. veljače 2017.,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

- za Autortiesību un komunikēšanās konsultāciju aģentūra/Latvijas Autoru apvienība, U. Zeltiņš, S. Novicka i D. Silava-Tomsone, *advokāti*,
- za latvijsku vladu, J. Treijs-Gigulis, I. Kalniņš, G. Bambāne, I. Kucina i D. Pelše, u svojstvu agenata,
- za njemačku vladu, A. Lippstreu i T. Henze, u svojstvu agenata,
- za španjolsku vladu, M. Sampol Pucurull, u svojstvu agenta,
- za nizozemsku vladu, M. H. S. Gijzen i M. K. Bulterman, u svojstvu agenata,

* Jezik postupka: latvijski

– za Europsku komisiju, C. Vollrath, I. Rubene i F. Castilla Contreras, u svojstvu agenata, saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 6. travnja 2017., donosi sljedeću

Presudu

- 1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje članka 102. drugog stavka točke (a) UFEU-a.
- 2 Zahtjev je upućen u okviru spora između Autortiesību un komunikēšanās konsultāciju aģentūra/Latvijas Autoru apvienība (savjetodavna agencija o autorskim pravima i komunikacijama/Latvijska udruga autora, Latvija; u daljnjem tekstu: AKKA/LAA) i Konkurences padome (Vijeće za tržišno natjecanje, Latvija), u vezi s novčanom kaznom koju je potonji izrekao AKKA/LAA-u zbog zlorabe vladajućeg položaja.

Pravni okvir

Pravo Unije

- 3 Članak 3. Uredbe Vijeća (EZ) br. 1/2003 od 16. prosinca 2002. o provedbi pravila o tržišnom natjecanju koja su propisana člancima [101. i 102. UFEU-a] (SL 2003., L 1, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 8., svezak 1., str. 165. i ispravak SL 2016., L 173, str. 108.) nosi naslov „Odnos članka [101. i 102. UFEU-a] i nacionalnih propisa o tržišnom natjecanju” i u stavku 1. određuje:

„[...] Kada tijela država članica za tržišno natjecanje ili nacionalni sudovi primjenjuju nacionalno pravo tržišnog natjecanja na zlouporabe koje su zabranjene člankom [102. UFEU-a], također će primjenjivati članak [102. UFEU-a].”

- 4 Članak 5. te uredbe, pod naslovom „Ovlasti tijela država članica nadležn[ih] za tržišno natjecanje”, u prvom stavku određuje:

„Tijela država članica nadležna za tržišno natjecanje imaju ovlasti primjenjivati članke [101. i 102. UFEU-a] u pojedinačnim slučajevima. U tu svrhu, ona mogu, po službenoj dužnosti ili postupajući po pritužbi, donositi odluke u kojima će:

[...]

– izricati kazne, dnevne ili druge kazne predviđene nacionalnim propisima.

[...]”

- 5 Članak 23. navedene uredbe, pod naslovom „Novčane kazne”, u stavcima 2. i 3. određuje:

„2. Komisija može poduzetnicima i udruženjima poduzetnika odlukom propisati novčane kazne ako bilo namjerno ili nepažnjom:

(a) krše odredbe članka [101. ili članka 102. UFEU-a] [...]

[...]

Za svakog poduzetnika i svako udruženje poduzetnika koje sudjeluje u povredi propisa novčana kazna ne smije prelaziti 10 % njegovog ukupnog prihoda u prethodnoj poslovnoj godini.

[...]

3. Pri određivanju iznosa novčane kazne uzet će se u obzir težina i trajanje povrede.”

Latvijsko pravo

- 6 Članak 13. Konkurences likumsa (Zakon o tržišnom natjecanju) od 4. listopada 2001. (*Latvijas Vēstnesis*, 2001., br. 151) ima isto područje primjene kao i članak 102. drugi stavak točka (a) UFEU-a.

Glavni postupak i prethodna pitanja

- 7 AKKA/LAA, tijelo za kolektivno ostvarivanje autorskih prava glazbenih djela, jedini je subjekt koji je u Latviji ovlašten izdavati naplatna odobrenja za priopćavanje javnosti glazbenih djela čijim autorskim pravima ono upravlja. To tijelo prikuplja naknade iz kojih se isplaćuju latvijski nositelji autorskog prava te, na temelju ugovora sklopljenih s inozemnim tijelima za ostvarivanje prava, naknade iz kojih se isplaćuju inozemni nositelji autorskog prava. Njegovi su nositelji odobrenja, među ostalim, poslovni prostori i uslužni centri kao korisnici djela zaštićenih autorskim pravom i srodnim pravima.
- 8 Odlukom od 1. prosinca 2008. Vijeće za tržišno natjecanje izreklo je AKKA/LAA-u novčanu kaznu zbog zlorabe vladajućeg položaja zbog primjene pretjeranih tarifa. AKKA/LAA zatim je odredio nove tarife primjenjive od 2011. Dana 31. svibnja 2012. Vijeće za tržišno natjecanje otvorilo je ispitni postupak u vezi s novim tarifama.
- 9 Vijeće za tržišno natjecanje u tom je postupku, kao prvo, usporedilo tarife za korištenje glazbenih djela u poslovnim prostorima i uslužnim centrima koje se primjenjuju u Latviji s onima koje se primjenjuju u Litvi i Estoniji, kao susjednim državama članicama i susjednim tržištima. To je vijeće utvrdilo da su tarife koje su primjenjivane u Latviji bile više od onih koje su primjenjivane u Estoniji i, u većini slučajeva, onih zaračunavanih u Litvi. Naime, iako se u tim trima državama članicama tarife određuju s obzirom na površinu predmetnog poslovnog prostora ili uslužnog centra, Vijeće za tržišno natjecanje utvrdilo je da su za površine od 81 m² do 201-300 m² tarife koje su primjenjivane u Latviji bile između dva i tri puta više od onih koje su primjenjivane u preostalim dvjema baltičkim državama.
- 10 Kao drugo, Vijeće za tržišno natjecanje, pozivajući se na indeks pariteta kupovne moći (u daljnjem tekstu: indeks PKM), provelo je usporedbu s naknadama koje su na snazi u dvadesetak drugih država članica te je s tim u vezi utvrdilo da su tarife koje se plaćaju u Latviji 50 % do 100 % više od onih u tim drugim državama članicama. Konkretnije, za poslovne prostore ili uslužne centre površine 85,5 m² do otprilike 140 m² samo su tarife primjenjivane u Rumunjskoj bile više.
- 11 S obzirom na to da je smatralo da naknade koje su na snazi u Latviji, u segmentima u kojima su bile znatno više nego u Estoniji i Litvi, nisu bile pravedne, Vijeće za tržišno natjecanje odlukom od 2. travnja 2013. izreklo je AKKA/LAA-u novčanu kaznu u visini od 45 645,83 latvijska latsa (LVL) (otprilike 32 080 eura) zbog zlorabe vladajućeg položaja, na temelju članka 13. stavka 1. točke 4. Zakona o tržišnom natjecanju i članka 102. drugog stavka točke (a) UFEU-a (u daljnjem tekstu: osporavana odluka). Vijeće za tržišno natjecanje iznos te novčane kazne izračunalo je na temelju prihoda AKKA/LAA-a, smatrajući s tim u vezi da su isplate nositeljima prava bile sastavni dio prihoda tog tijela te da ih treba uzeti u obzir.

- 12 AKKA/LAA je Administratīvā apgabaltiesi (Regionalni upravnī sud, Latvija) podnio tužbu radi ukidānājosporavānos odluko, pozivājuāi se, u biti, nā āetiri argumentā u prilogo toj tužbi. Kāo prvo, Vijeāe zā trāiāšno nātjēcānje uglāvnomo je ogrānāāiālo usporēdbu tārifā primjēnjivānih u Latviji s onimā primjēnjivānimā u susjēdnim drāžāvāmā, to jēst u Estoniji i Litvi, iāko je, s obzirom nā bruto domāāi proizvod i rāzinu cijēnā, situācijā u Latviji usporēdivā i s onimā u Bugārskoj, Rumunjskoj, Poljskoj i Māđārskoj. Kāo drugo, Vijeāe zā trāiāšno nātjēcānje niji nā rāzumljiv nāāin nāvelo mētodu pēmā kōjoj su izrāāunānē rēfērentnē tārifē. Kāo trēāe, Vijeāe zā trāiāšno nātjēcānje pogrēāšno jē smātrālo dā jē AKKA/LAA morāo obrāzloāiti iznos svojih tārifā. Kāo āetvrtō, Vijeāe zā trāiāšno nātjēcānje niji rādi izrāāunā novāānē kāznē AKKA/LAA-u trēbālo uzeti u obziri iznosē ubrānē rādi isplātē āutorimā, s obzirom nā to dā ti iznos i nūsu dio imovine tog tijēlā.
- 13 Presudom od 9. veljāāe 2015. Administratīvā apgabaltiesā (Regionalni upravnī sud) dējolomāāno jē ukinulā osporāvānu odluko. Taj jē sud nēsumnjivo smātrāo dā jē Vijeāe zā trāiāšno nātjēcānje prāvilno utvrdilo dā jē postojālā zloporābā vldājuāēg poloāājā kōjū jē izvrāšio AKKA/LAA. Jēdnāko jē tākō ocijēnio i dā jē usporēdbā tārifā izmēdu Latviji, Estoniji i Litvē zā istū vrstū uslugā bilā oprāvduānā tē dā AKKA/LAA niji pruāio objāāšnēnjā zā āinjenicu dā su tārifē primjēnjivānē u Latviji bilē osjētno vīāē od onih primjēnjivānih u Estoniji i Litvi. Mēduāim, nākon āto jē presudilo dā jē Vijeāe zā trāiāšno nātjēcānje rādi izrāāunā novāānē kāznē nēoprāvduāno uzelo u obziri iznosē ubrānē rādi isplātē nāknādā āutorimā, nāvedēni mū jē sud nāloāio dā u roku od dvā mjesecā od izricānjā presudē ponovno izrāāunā iznos novāānē kāznē.
- 14 AKKA/LAA jē sudu kōji jē uputio zāhtjēv ulōāio kāsācijskū āālbū protiv presudē u dijēlū u kōjem njēgovā tužbā niji u potpunosti uvāženā. Kād jē rijiē ā Vijeāu zā trāiāšno nātjēcānje, i ono jē ulōāilo āālbū protiv nāvedēnē presudē u dijēlū u kōjem jē Administratīvā apgabaltiesā (Regionalni upravnī sud) njōmē ukinulā odredbē osporāvānē odluko u vēzi s izrēāēnom novāānom kāznom.
- 15 Pēmā miāāljenjū AKKA/LAA-ā, Administratīvā apgabaltiesā (Regionalni upravnī sud) niji odredilā objēktivnē i provjerljivē kriterijē kōji bi oprāvduāvāli mōguānost usporēdbē tārifā primjēnjivih u Latviji s onimā u Estoniji i Litvi. Stogā taj sud svojū odluko niji tēmēljio nā ēkonomākim kriterijimā, nēgo nā kriterijimā tēritōrijālnog, povijēsnoēg i kōlturnog poloāājā zājēdnāāākog tim drāžāvāmā.
- 16 To tijēlo, mēdu ostālim, osporāvā stāv dā zēmljōpisnā blizīnā drugih bālāāāāākih drāžāvā mōāē biti odlūāujuāi kriterij.
- 17 Vijeāe zā trāiāšno nātjēcānje tvrdi pāk dā jē izrēāēnā novāānā kāznā u sklādū s vāāēāim nācionālnim zākonodāvāstvom. Ono osobito nāglāāāvā dā se „prihodom” trēbā smātrāti ukupān iznos svih primitākā kōji proizlāzē iz gospodārske dēljātnoāti, ā kōji u ovom slūāājū ukljūāujē iznosē āto ih jē AKKA/LAA ubirāo rādi isplātē nāknādā āutorimā.
- 18 Augstākā tiesā, Administrāāivō lietu dēpartāmēnts (Vrhovni sud, Odjēl zā uprāvnē poslovē, Latvijā) pītā kākō trēbā tūmāāiti ālānāk 102. drugi stāvāk tōāku (ā) UFEU-ā. Taj sud, kāo prvo, pītā utjēāu li dēljātnoāti AKKA/LAA-ā nā trgōvinū izmēdu drāžāvā ālānicā tē ulāzi li stogā pēdmet o kōjem jē rijiē ā podrūāē primjēnē tē odredbē. Kāo drugo, nāvedēni sud izrāāāvā sumnjū u poglēdu mētodē primijēnjēnē rādi utvrdīvānjā prāvednoāti cijēnā. Kāo trēāe, iā dvojbe u poglēdu izrāāunā novāānē kāznē, poglāvito pītānjā jē li u tū svrhu trēbālo uzeti u obziri isplātē nāmijēnjēnē nositēljimā prāvā.
- 19 Kād jē rijiē ā prvom pītānjū, sud kōji jē uputio zāhtjēv istiāē dā jē Vijeāe zā trāiāšno nātjēcānje u osporāvānoj odluci nāvelo dā jē AKKA/LAA tākōdē ubirāo nāknādē zā glāzbēnā dējā iz drugih drāžāvā ālānicā tē dā su stogā nēprāvednē cijēnē bilē tākvē dā su odvāāālē od kōriāāēnjā u Latviji dējā āutorā iz drugih drāžāvā ālānicā.
- 20 U poglēdu drugog pītānjā, kōjē se odnōsi nā mētodū primijēnjēnū rādi utvrdīvānjā prāvednoāti cijēnā, taj sud smātrā, s jēdnē strānē, dā – āko tārifē iz jēdnē drāžāvē ālānicē odgōvārājū vīāēstrōkōm iznosū tārifā primijēnjēnih u drugim drāžāvāmā ālānicāmā, kāo u pēdmetū u kōjem jē donēsēnā presudā od

13. srpnja 1989., Lucazeau i dr. (110/88, 241/88 i 242/88, EU:C:1989:326) – ta okolnost upućuje na to da postoji zloraba vladajućeg položaja. S druge strane, taj sud navodi da i dalje postoje dvojbe u pogledu utvrđivanja tarifa u situacijama različitima od one u potonjem predmetu.

- 21 U ovom slučaju postavlja se pitanje je li usporedba tarifa primijenjenih u Latviji s onima primijenjenima u Estoniji i Litvi dovoljna. Tako sužena usporedba istodobno bi se mogla pokazati kontraproduktivnom u smislu da bi tijela u susjednim državama mogla zajednički povećati svoje tarife a da se to i ne primijeti. U slučaju da takav način usporedbe ne bi bio valjan, sud koji je uputio zahtjev pita treba li usporediti i tarife u svim državama članicama usklađene prema indeksu PKM.
- 22 Sud koji je uputio zahtjev zatim pita pod kojim uvjetima tarife treba smatrati „osjetno višima” u smislu točke 25. presude od 13. srpnja 1989., Lucazeau i dr. (110/88, 241/88 i 242/88, EU:C:1989:326) te da bi dotični poduzetnik morao to „odstupanje opravdati na temelju objektivnih razlika između situacije u predmetnoj državi članici i one u svim drugim državama članicama” u smislu te točke.
- 23 Što se tiče trećeg pitanja, koje se odnosi na izračun iznosa novčane kazne, sud koji je uputio zahtjev navodi da Sud još nije razmatrao situaciju poput one o kojoj je riječ u glavnom postupku, u kojoj je tijelo za kolektivno ostvarivanje autorskih prava izrečena novčana kazna. Stoga pitanje treba li uzeti u obzir iznose koji su nositeljima autorskih prava naplaćeni kao naknada zahtijeva pojašnjenje.
- 24 U tim je okolnostima Augstākā tiesa, Administratīvo lietu departaments (Vrhovni sud, Odjel za upravne poslove) odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeća prethodna pitanja:
 - „1. Je li članak 102. [drugi stavak točka (a)] UFEU-a primjenjiv u sporu u vezi s tarifama koje je odredilo nacionalno tijelo za upravljanje autorskim pravima ako isto tijelo također ubire naknade za djela stranih autora, a tarife koje je odredilo mogu odvratiti od korištenja tih djela u predmetnoj državi članici?
 2. Radi definiranja pojma ‚nepravednih cijena’ navedenog u članku 102. [drugom stavku točki (a)] UFEU-a, u okviru upravljanja autorskim i srodnim pravima, je li prikladno i dostatno – i u kojim slučajevima – izvršiti usporedbu između cijena (tarifa) na tržištu o kojem je riječ i cijena (tarifa) na susjednim tržištima?
 3. Radi definiranja pojma ‚nepravednih cijena’ navedenog u članku 102. [drugom stavku točki (a)] UFEU-a, u okviru upravljanja autorskim i povezanim pravima, je li prikladno i dostatno koristiti indeks pariteta kupovne moći izveden iz bruto domaćeg proizvoda?
 4. Treba li usporedbu tarifa provesti za svaki njihov segment ili u odnosu na prosječnu visinu tarifa?
 5. Kada treba smatrati da je razlika između tarifa ispitivanih za potrebe pojma ‚nepravednih cijena’ navedenog u članku 102. [drugom stavku točki (a)] UFEU-a osjetna, tako da gospodarski subjekt koji ima vladajući položaj mora dokazati da su njegove tarife pravedne?
 6. Koje informacije se mogu razumno očekivati od gospodarskog subjekta kako bi dokazao pravednost tarifa vezanih uz djela obuhvaćena autorskim pravima, u okviru primjene članka 102. [drugog stavka točke (a)] UFEU-a, ako se trošak tih djela ne može utvrditi kao u slučaju proizvoda materijalne naravi? Je li riječ isključivo o upravnom trošku tijela za upravljanje autorskim pravima?
 7. U slučaju povrede prava tržišnog natjecanja, treba li iz [prihoda] tijela za upravljanje autorskim pravima, u svrhu određivanja novčane kazne, isključiti naknade koje je navedeni gospodarski subjekt isplatio autorima?”

O prethodnim pitanjima

Prvo pitanje

- 25 Svojim prvim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti želi doznati može li na trgovinu između država članica utjecati visina naknada koje određuje tijelo za ostvarivanje autorskih prava poput AKKA/LAA-a, tako da se primjenjuje članak 102. UFEU-a.
- 26 S tim u vezi, iz ustaljene sudske prakse Suda proizlazi da se prilikom tumačenja i primjene uvjeta koji se odnosi na učinke na trgovinu između država članica, a koji su navedeni u člancima 101. i 102. UFEU-a, kao polazišna točka mora uzeti cilj tog uvjeta, koji se sastoji od određivanja u pravu tržišnog natjecanja granice područja uređenog pravom Unije u odnosu na područje uređeno pravom država članica. Tako pravo Unije uređuje sve vrste zabranjenog sporazuma ili praksi koje mogu predstavljati prijetnju slobodi trgovine između država članica na način koji može nanijeti štetu ostvarivanju ciljeva jedinstvenog tržišta među državama članicama, osobito tako da zatvaraju domaća tržišta ili da utječu na strukturu tržišnog natjecanja na jedinstvenom tržištu (presuda od 25. siječnja 2007., Dalmine/Komisija, C-407/04 P, EU:C:2007:53, t. 89. i navedena sudska praksa).
- 27 Da bi odluka, sporazum ili praksa mogli utjecati na trgovinu između država članica, mora biti moguće, na temelju skupa činjeničnih i pravnih elemenata i uz dostatnu razinu vjerojatnosti, predvidjeti njihov izravan ili neizravan, stvaran ili mogući utjecaj na trgovinsku razmjenu među državama članicama, i to u mjeri u kojoj postoji opasnost da bi mogli omesti ostvarivanje jedinstvenog tržišta između država članica. Osim toga, taj utjecaj ne smije biti zanemariv (presuda od 25. siječnja 2007., Dalmine/Komisija, C-407/04 P, EU:C:2007:53, t. 90. i navedena sudska praksa).
- 28 Sud je već implicitno priznao da tarife tijela za ostvarivanje autorskih prava koje ima monopol mogu proizvesti učinak na prekograničnu trgovinu, tako da se na takvu situaciju primjenjuje članak 102. UFEU-a (vidjeti u tom smislu presude od 13. srpnja 1989., Tournier, 395/87, EU:C:1989:319; od 13. srpnja 1989., Lucazeau i dr., 110/88, 241/88 i 242/88, EU:C:1989:326, i od 27. veljače 2014., OSA, C-351/12, EU:C:2014:110).
- 29 Naime, na trgovinu između država članica mogu utjecati prakse određivanja cijena tijela za ostvarivanje autorskih prava, poput AKKA/LAA-a, koje ima monopol u svojoj državi članici i koje u njoj, osim pravâ latvijskih nositelja prava, ostvaruje i ona inozemnih nositelja.
- 30 Stoga na prvo pitanje treba odgovoriti tako da na trgovinu između država članica može utjecati visina naknada koje određuje tijelo za ostvarivanje autorskih prava koje ima monopol i koje ostvaruje i prava inozemnih nositelja, tako da se primjenjuje članak 102. UFEU-a.

Drugo, treće i četvrto pitanje

- 31 Svojim drugim, trećim i četvrtim pitanjem, koja treba razmotriti zajedno, sud koji je uputio zahtjev u biti želi doznati, s jedne strane, je li, kako bi se ispitalo primjenjuje li tijelo za ostvarivanje autorskih prava nepravedne cijene u smislu članka 102. drugog stavka točke (a) UFEU-a, primjereno uspoređivati njegove tarife s onima koje se primjenjuju u susjednim državama kao i s onima koje se primjenjuju u drugim državama članicama, usklađenima uz pomoć indeksa PKM, te, s druge strane, treba li se ta usporedba provesti u odnosu na svaki segment korisnika ili u odnosu na prosječnu visinu tarifa.
- 32 Najprije valja podsjetiti da se pod pojmom „poduzetnika” iz članka 102. UFEU-a podrazumijeva svaki subjekt koji se bavi gospodarskom djelatnošću, neovisno o pravnom statusu tog subjekta i načinu njegova financiranja (vidjeti osobito presudu od 1. srpnja 2008., MOTOE, C-49/07, EU:C:2008:376, t. 20. i 21. i navedenu sudska praksu).

- 33 Gospodarsku djelatnost čini bilo koja djelatnost koja uključuje ponudu robe ili usluga na određenom tržištu (presuda od 1. srpnja 2008., MOTOE, C-49/07, EU:C:2008:376, t. 22. i navedena sudska praksa). U ovom slučaju iz spisa kojim Sud raspolaže proizlazi da nije sporno da djelatnost AKKA/LAA-a, koja uključuje ubiranje naknada iz kojih se isplaćuju autori glazbenih djela, jest usluga.
- 34 Nadalje, tijelo poput AKKA/LAA-a, koje na području države članice ima monopol na pružanje takve usluge, drži vladajući položaj na značajnom dijelu unutarnjeg tržišta u smislu članka 102. UFEU-a (vidjeti u tom smislu presudu od 27. veljače 2014., OSA, C-351/12, EU:C:2014:110, t. 86. i navedenu sudsku praksu).
- 35 Zloraba vladajućeg položaja u smislu navedenog članka može se sastojati u previsokoj cijeni koja nije u opravdanom odnosu s gospodarskom vrijednošću isporučene usluge (vidjeti u tom smislu presudu od 11. prosinca 2008., Kanal 5 i TV 4, C-52/07, EU:C:2008:703, t. 28. i navedenu sudsku praksu).
- 36 S tim u vezi treba utvrditi postoji li prevelik nerazmjer između stvarno nastalog troška i stvarno zahtijevane cijene te, ako postoji, ispitati je li cijena nepravedna sama po sebi ili u usporedbi s konkurentskim proizvodima (presuda od 14. veljače 1978., United Brands i United Brands Continental/Komisija, 27/76, EU:C:1978:22, t. 252.).
- 37 Međutim, kao što je to nezavisni odvjetnik u biti istaknuo, među ostalim, u točki 36. svojeg mišljenja i kao što je to priznao i Sud (vidjeti u tom smislu presudu od 14. veljače 1978., United Brands i United Brands Continental/Komisija, 27/76, EU:C:1978:22, t. 253.), postoje druge metode na temelju kojih se može utvrditi je li cijena eventualno pretjerana.
- 38 Tako, prema ustaljenoj sudskoj praksi Suda, treba smatrati valjanom metodu koja se temelji na usporedbi cijena primijenjenih u predmetnoj državi članici s onima primijenjenima u drugim državama članicama. Naime, kada poduzetnik u vladajućem položaju za svoje usluge naplaćuje tarife koje su osjetno više od onih u drugim državama članicama te ako je usporedba visine tarifa bila dosljedna, mora se smatrati da to odstupanje između cijena upućuje na zlorabu vladajućeg položaja (presude od 13. srpnja 1989., Tournier, 395/87, EU:C:1989:319, t. 38. i od 13. srpnja 1989., Lucazeau i dr., 110/88, 241/88 i 242/88, EU:C:1989:326, t. 25.).
- 39 Ipak, s obzirom na činjenicu da su u predmetima u kojima su donesene presude navedene u prethodnoj točki tarife tijela za ostvarivanje autorskih prava države članice bile uspoređene s onima u svim drugim državama članicama u tom trenutku, sud koji je uputio zahtjev pita je li dovoljno reprezentativna usporedba poput one koju je provelo Vijeće za tržišno natjecanje u predmetu o kojem je riječ u glavnom postupku, između tarifa koje je AKKA/LAA primjenjivao u Latviji i onih u Litvi i Estoniji, poduprta usporedbom s tarifama u drugim državama članicama, usklađenima uz pomoć indeksa PKM.
- 40 S tim u vezi najprije treba istaknuti da se usporedba ne može smatrati nedovoljno reprezentativnom samo zbog činjenice da uključuje ograničen broj država članica.
- 41 Upravo suprotno, takva usporedba može biti relevantna pod uvjetom da su, kao što je to istaknuo nezavisni odvjetnik u točki 61. svojeg mišljenja, referentne države članice odabrane na temelju objektivnih, prikladnih i provjerljivih kriterija. Stoga ne može postojati minimalan broj tržišta koja treba usporediti te izbor prikladnih sličnih tržišta ovisi o posebnim okolnostima svakog slučaja.
- 42 Među navedenim kriterijima, među ostalim, mogu biti potrošačke navike i drugi gospodarski ili sociokulturalni elementi kao što su bruto domaći proizvod po stanovniku i kulturno i povijesno naslijeđe. Na sudu koji je uputio zahtjev jest da ocijeni relevantnost kriterija primijenjenih u glavnom predmetu, vodeći računa o svim okolnostima slučaja.

- 43 Kad je riječ o usporedbi tarifa predmetnog tijela za ostvarivanje autorskih prava o kojima je riječ u glavnom postupku s onima tijelâ iz dvadesetak država članica osim Estonije i Litve, takva usporedba može poslužiti kao provjera rezultata već dobivenih usporedbom koja uključuje manji broj država članica.
- 44 Zatim treba podsjetiti da usporedbu između cijena primijenjenih u predmetnoj državi članici i onih primijenjenih u drugim državama članicama treba provesti dosljedno (presude od 13. srpnja 1989., Tournier, 395/87, EU:C:1989:319, t. 38. i od 13. srpnja 1989., Lucazeau i dr., 110/88, 241/88 i 242/88, EU:C:1989:326, t. 25.).
- 45 U ovom slučaju na sudu koji je uputio zahtjev jest da provjeri je li u odabranim referentnim državama metoda izračuna tarifa koja se temelji na površini predmetnog poslovnog prostora ili uslužnog centra slična metodi izračuna koja se primjenjuje u Latviji. Ako se pokaže da jest, taj sud može zaključiti da je osnova za usporedbu bila dosljedna, pod uvjetom, međutim, da je indeks PKM uključen u usporedbu s tarifama u drugim državama članicama u kojima gospodarski uvjeti nisu slični onima u Latviji.
- 46 U vezi s potonjim treba utvrditi, kao što je to učinio nezavisni odvjetnik u točki 85. svojeg mišljenja, da među državama članicama u pravilu postoje znatne razlike u visini cijena za iste usluge, pri čemu su ta odstupanja u uskoj vezi s razlikom u kupovnoj moći građana, izraženom indeksom PKM. Na sposobnost plaćanja upravitelâ poslovnih prostora ili uslužnih centara za usluge tijela za ostvarivanje autorskih prava utječu životni standard i kupovna moć. Stoga usporedba tarifa za istu uslugu koje su na snazi u nekoliko država članica u kojima se životni standard razlikuje nužno podrazumijeva uzimanje u obzir indeksa PKM.
- 47 Naposljetku, sud koji je uputio zahtjev pita treba li usporediti različite segmente korisnika ili, u protivnom, prosječnu tarifu za sve segmente.
- 48 Kao što je to potvrđeno na raspravi, izraz „segmenti korisnika” odnosi se na poslovne prostore i uslužne centre određene površine. S tim u vezi iz dokumenata u spisu kojima Sud raspolaže i navoda na raspravi proizlazi da se može utvrditi odstupanje među tarifama osobito unutar istog posebnog segmenta.
- 49 Na predmetnom tijelu za zaštitu tržišnog natjecanja jest da provede usporedbu i da joj odredi okvir, pri čemu se navodi da ono raspolaže određenim diskrecijskim prostorom i da ne postoji jedinstvena odgovarajuća metoda. Primjerice, treba istaknuti da se u predmetima u kojima su donesene presude od 13. srpnja 1989., Tournier (395/87, EU:C:1989:319) i od 13. srpnja 1989., Lucazeau i dr. (110/88, 241/88 i 242/88, EU:C:1989:326) usporedba odnosila na naknade ubirane u različitim državama članicama od diskoteka s nekim specifičnim obilježjima među kojima je bila površina.
- 50 Stoga se može provesti usporedba jednog ili više posebnih segmenata ako postoje naznake da se eventualna pretjeranost naknada odnosi na navedene segmente, što mora provjeriti sud koji je uputio zahtjev.
- 51 S obzirom na sve prethodno navedeno, na drugo, treće i četvrto pitanje treba odgovoriti tako da je, kako bi se ispitalo primjenjuje li tijelo za ostvarivanje autorskih prava nepravedne cijene u smislu članka 102. drugog stavka točke (a) UFEU-a, primjereno uspoređivati njegove tarife s onima koje se primjenjuju u susjednim državama kao i s onima koje se primjenjuju u drugim državama članicama, usklađenima uz pomoć indeksa PKM, pod uvjetom da su referentne države odabrane na temelju objektivnih, prikladnih i provjerljivih kriterija te da je osnova za provedene usporedbe dosljedna. Može se usporediti tarife u jednom ili više segmenata posebnih korisnika ako postoje naznake da se pretjeranost naknada odnosi na te segmente.

Peto i šesto pitanje

- 52 Svojim petim i šestim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti želi doznati, s jedne strane, od kojeg praga odstupanje između uspoređenih tarifa treba smatrati osjetnim te stoga upućuje na zlorabitu vladajućeg položaja i, s druge strane, koje dokaze može pružiti tijelo za ostvarivanje autorskih prava kako bi osporilo pretjeranost tarifa.
- 53 Najprije treba podsjetiti da, kada poduzetnik u vladajućem položaju za svoje usluge naplaćuje tarife koje su osjetno više od onih u drugim državama članicama, mora se smatrati da to odstupanje između cijena upućuje na zlorabitu vladajućeg položaja (presude od 13. srpnja 1989., Tournier, 395/87, EU:C:1989:319, t. 38. i od 13. srpnja 1989., Lucazeau i dr., 110/88, 241/88 i 242/88, EU:C:1989:326, t. 25.).
- 54 U ovom slučaju, kao što je to naveo sud koji je uputio zahtjev, postojeće odstupanje između tarifa u Latviji i onih u drugim referentnim državama članicama manje je od odstupanja koja su bila utvrđena između naknada nekih država članica u predmetima u kojima su donesene presude od 13. srpnja 1989., Tournier (395/87, EU:C:1989:319) i od 13. srpnja 1989., Lucazeau i dr. (110/88, 241/88 i 242/88, EU:C:1989:326). S tim u vezi taj sud ističe da su, u skladu s nalazima Vijeća za tržišno natjecanje, za površine od 81 m² do 201-300 m² tarife u Latviji bile barem dvaput više od onih primjenjivanih u Estoniji i Litvi. Kad je riječ o usporedbi provedenoj s tarifama primjenjivanim u drugim državama članicama navedenima u točki 43. ove presude, taj je sud utvrdio da su tarife koje se primjenjuju u Latviji za 50 % do 100 % premašivale prosječnu visinu tarifa u Uniji, navevši čak u pogledu naknada koje se plaćaju za prostore površine od 85,5 m² do otprilike 140 m² da su samo one u Rumunjskoj bile više od naknada koje su na snazi u Latviji.
- 55 Međutim, iz presuda od 13. srpnja 1989., Tournier (395/87, EU:C:1989:319) i od 13. srpnja 1989., Lucazeau i dr. (110/88, 241/88 i 242/88, EU:C:1989:326) ne može se zaključiti da se odstupanja poput onih utvrđenih u glavnom predmetu nikad ne mogu kvalificirati kao „osjetna”. Ne postoji, naime, najniži prag od kojeg tarifu treba kvalificirati kao „znatno višu”, s obzirom na to da su s tim u vezi odlučujuće okolnosti svakog slučaja. Stoga će se odstupanje među naknadama moći kvalificirati kao „osjetno” ako je znatno i stalno s obzirom na činjenice kad je riječ, među ostalim, o predmetnom tržištu, što mora ispitati sud koji je uputio zahtjev.
- 56 S tim u vezi treba naglasiti da, kao što je to istaknuo nezavisni odvjetnik u točki 107. svojeg mišljenja, kako bi se predmetne tarife mogle smatrati „zlorabom”, odstupanje mora biti veliko. Osim toga, ono mora trajati određeno vrijeme i ne može biti privremeno ili povremeno.
- 57 Treba istaknuti da su ti čimbenici samo naznake zlorabe vladajućeg položaja. Tijelo za ostvarivanje autorskih prava može to odstupanje opravdati na temelju objektivnih razlika između situacije u predmetnoj državi članici i one u svim drugim državama članicama uključenima u usporedbu (vidjeti u tom smislu presude od 13. srpnja 1989., Tournier, 395/87, EU:C:1989:319, t. 38. i od 13. srpnja 1989., Lucazeau i dr., 110/88, 241/88 i 242/88, EU:C:1989:326, t. 25.).
- 58 Kako bi se opravdalo takvo odstupanje, mogu se uzeti u obzir neki čimbenici poput odnosa između visine naknade i iznosa koji je stvarno plaćen nositeljima prava. Naime, kada je znatno viši dio prihoda od naknada namijenjen troškovima ubiranja, administracije i podjele umjesto nositeljima autorskog prava, nije isključeno da je uzrok glomaznosti upravnog aparata upravo to što nema tržišnog natjecanja na predmetnom tržištu i zbog toga visokih naknada (vidjeti u tom smislu presude od 13. srpnja 1989., Tournier, 395/87, EU:C:1989:319, t. 42. i od 13. srpnja 1989., Lucazeau i dr., 110/88, 241/88 i 242/88, EU:C:1989:326, t. 29.).
- 59 U ovom slučaju AKKA/LAA na raspravi je naveo da udio troškova ubiranja, administracije i podjele nije prelazilo 20 % ukupno ubranog iznosa. Ako je to točno, što mora provjeriti sud koji je uputio zahtjev, ti se troškovi na prvi pogled ne čine nerazumnima u odnosu na iznose isplaćene nositeljima

autorskog prava te stoga ne upućuju na to da je riječ o neučinkovitom ostvarivanju prava. Osim toga, činjenica da ti troškovi nisu viši od onih u referentnim državama članicama može se objasniti postojanjem objektivnih čimbenika koji utječu na troškove, poput posebnih propisa koji opterećuju funkcioniranje upravnog aparata ili drugih značajki koje su karakteristične za predmetno tržište.

- 60 S druge strane, ako bi se pokazalo da su naknade koje je AKKA/LAA isplatio nositeljima prava znatno više od onih koje su isplaćene u referentnim državama te da se to odstupanje može smatrati osjetnim, na AKKA/LAA-u je da opravda tu okolnost. Ta okolnost može biti postojanje nacionalnog zakonodavstva o pravednoj naknadi koje se razlikuje od onoga ostalih država članica, što mora provjeriti sud koji je uputio zahtjev.
- 61 Iz toga slijedi da na peto i šesto pitanje treba odgovoriti tako da se odstupanje između uspoređenih tarifa treba smatrati osjetnim ako je znatno i stalno. Takvo odstupanje upućuje na zlorabu vladajućeg položaja te je na tijelu za ostvarivanje autorskih prava koje je u vladajućem položaju da dokaže da su njegove cijene pravedne na temelju objektivnih čimbenika koji utječu na troškove ostvarivanja prava ili na isplatu naknada nositeljima prava.

Sedmo pitanje

- 62 Svojim sedmim pitanjem sud koji je uputio zahtjev pita treba li, ako se utvrdi povreda iz članka 102. drugog stavka točke (a) UFEU-a, u svrhu određivanja iznosa novčane kazne u prihod predmetnog tijela za ostvarivanje autorskih prava uključiti isplate namijenjene nositeljima autorskog prava.
- 63 Iz članka 5. Uredbe br. 1/2003 proizlazi da tijela država članica nadležna za tržišno natjecanje prilikom primjene članka 102. UFEU-a mogu izricati kazne, dnevne ili druge kazne predviđene nacionalnim propisima.
- 64 S tim u vezi, potrebno je osigurati ujednačenu primjenu članka 102. UFEU-a u Uniji radi postizanja njegove učinkovite primjene. Stoga, iako članak 23. stavak 2. Uredbe br. 1/2003 ne obvezuje nacionalna tijela za tržišno natjecanje – s obzirom na to da se ta odredba primjenjuje na novčane kazne koje Komisija izriče u slučaju povreda članka 101. i članka 102. UFEU-a – kada takva tijela razmatraju prihod nekog poduzetnika radi određivanja najvišeg iznosa novčane kazne koju je ovlašteno izreći tom poduzetniku zbog povrede članka 102. UFEU-a, ona mogu slijediti pristup koji je u skladu s tumačenjem pojma „prihod” iz tog članka 23.
- 65 U skladu s ustaljenom sudskom praksom Suda, taj se pojam odnosi na vrijednost prodaje robe ili usluga koju je ostvario predmetni poduzetnik, odražavajući na taj način njegov stvarni gospodarski položaj (vidjeti u tom smislu presudu od 7. rujna 2016., Pilkington Group i dr./Komisija, C-101/15 P, EU:C:2016:631, t. 16. do 18. i navedenu sudsku praksu).
- 66 U ovom slučaju, kao što je to navedeno u točki 33. ove presude, usluge koje pruža AKKA/LAA sastoje se od ubiranja naknada iz kojih se isplaćuju autori glazbenih djela. Na sudu koji je uputio zahtjev jest da, s obzirom na sve relevantne okolnosti predmeta o kojem je riječ u glavnom postupku, ispita je li dio tih naknada koji predstavlja isplate navedenim autorima uključen u vrijednost usluga koje je pružio AKKA/LAA.
- 67 S tim u vezi sud koji je uputio zahtjev može, kako bi utvrdio čine li gospodarsku jedinicu, među ostalim, uzeti u obzir pravne i gospodarske veze koje u skladu s nacionalnim pravom postoje između AKKA/LAA-a kao posrednika i nositelja prava. Ako čine, dio koji predstavlja isplate namijenjene tim nositeljima može se smatrati dijelom vrijednosti usluge koju pruža AKKA/LAA.

- 68 Nadalje treba istaknuti da, kada nacionalno tijelo za tržišno natjecanje izriče novčanu kaznu, ona, poput svih sankcija koje izriču nacionalna tijela zbog povrede prava Unije, mora biti učinkovita, proporcionalna i odvraćajuća (vidjeti u tom smislu presudu od 8. srpnja 1999., Nunes i de Matos, C-186/98, EU:C:1999:376, t. 10. i navedenu sudsku praksu).
- 69 S tim u vezi, radi određivanja konačnog iznosa novčane kazne treba uzeti u obzir i činjenicu da je Vijeće za tržišno natjecanje AKKA/LAA-u u 2008. već izreklo prvu novčanu kaznu s obrazloženjem da su cijene tog tijela bile nepravedne te mu je u 2013., nakon nove istrage, osporavanom odlukom izreklo i drugu novčanu kaznu zbog povrede članka 102. drugog stavka točke (a) UFEU-a.
- 70 Stoga, radi osiguranja učinkovite, proporcionalne i odvraćajuće naravi izrečene sankcije, poput one iz točke 68. ove presude, treba uzeti u obzir ukupno trajanje povrede, njezinu repetitivnost kao i pitanje je li prva novčana kazna bila dovoljno odvraćajuća.
- 71 S obzirom na prethodna razmatranja, na sedmo pitanje treba odgovoriti tako da, ako se utvrdi povreda iz članka 102. drugog stavka točke (a) UFEU-a, u svrhu određivanja iznosa novčane kazne u prihod predmetnog tijela za ostvarivanje autorskih prava treba uključiti isplate namijenjene nositeljima autorskog prava, pod uvjetom da su te isplate sastavni dio vrijednosti usluga koje je to tijelo pružilo te da je navedeno uključenje nužno da bi se osigurala učinkovita, proporcionalna i odvraćajuća narav izrečene sankcije. Na sudu koji je uputio zahtjev je da s obzirom na sve okolnosti slučaja provjeri jesu li ti uvjeti ispunjeni.

Troškovi

- 72 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenoga, Sud (drugo vijeće) odlučuje:

- 1. Na trgovinu između država članica može utjecati visina naknada koje određuje tijelo za ostvarivanje autorskih prava koje ima monopol i koje ostvaruje i prava inozemnih nositelja, tako da se primjenjuje članak 102. UFEU-a.**
- 2. Kako bi se ispitalo primjenjuje li tijelo za ostvarivanje autorskih prava nepravedne cijene u smislu članka 102. drugog stavka točke (a) UFEU-a, primjereno je uspoređivati njegove tarife s onima koje se primjenjuju u susjednim državama kao i s onima koje se primjenjuju u drugim državama članicama, usklađenima uz pomoć indeksa pariteta kupovne moći, pod uvjetom da su referentne države odabrane na temelju objektivnih, prikladnih i provjerljivih kriterija te da je osnova za provedene usporedbe dosljedna. Može se usporediti tarife u jednom ili više segmenata posebnih korisnika ako postoje naznake da se pretjeranost naknada odnosi na te segmente.**
- 3. Odstupanje između uspoređenih tarifa treba smatrati osjetnim ako je znatno i stalno. Takvo odstupanje upućuje na zlorabab vladajućeg položaja te je na tijelu za ostvarivanje autorskih prava koje je u vladajućem položaju da dokaže da su njegove cijene pravedne na temelju objektivnih čimbenika koji utječu na troškove ostvarivanja prava ili na isplatu naknada nositeljima prava.**
- 4. Ako se utvrdi povreda iz članka 102. drugog stavka točke (a) UFEU-a, u svrhu određivanja iznosa novčane kazne u prihod predmetnog tijela za ostvarivanje autorskih prava treba uključiti isplate namijenjene nositeljima autorskog prava, pod uvjetom da su te isplate**

sastavni dio vrijednosti usluga koje je to tijelo pružilo te da je navedeno uključenje nužno da bi se osigurala učinkovita, proporcionalna i odvraćajuća narav izrečene sankcije. Na sudu koji je uputio zahtjev je da s obzirom na sve okolnosti slučaja provjeri jesu li ti uvjeti ispunjeni.

Potpisi